

Γενικό Λύκειο Νικήσιανης
Σχολικό Έτος 2012-2013

Πώς γράφεται μια ερευνητική εργασία (project)

Κουκούδης Βασίλης

Νικήσιανη, 12/8/2017

Περίληψη

Το παρόν πόνημα είναι ένας οδηγός συγγραφής ερευνητικών εργασιών (project) και απευθύνεται στους μαθητές της Α΄ και Β΄ Λυκείου. Είναι προϊόν βιβλιογραφικής έρευνας και εξηγεί την **μορφή** και την **δομή** που πρέπει να έχει μια ερευνητική εργασία στη γραπτή της μορφή καθώς και τα **χαρακτηριστικά της γραφής** ενός επιστημονικού κειμένου. Επιπλέον, λειτουργεί και ως **αυτοαναφορικό παράδειγμα** καθώς ο ίδιος ο οδηγός είναι γραμμένος ακολουθώντας τις οδηγίες που θέτει για την συγγραφή των άλλων εργασιών.

Περιεχόμενα

	Σελίδα
Περίληψη	2
Περιεχόμενα	3
Κεφάλαιο 1 ^ο : Εισαγωγή	4
Κεφάλαιο 2 ^ο : Μορφή Εργασίας	5
2.1 Κείμενο	5
2.2 Εξωτερικό φύλλο	5
2.3 Παραπομπές στη βιβλιογραφία	6
2.4 Εικόνες, Σχεδιαγράμματα, Γραφήματα, Πίνακες	6
Κεφάλαιο 3 ^ο : Δομή Εργασίας	7
3.1 Τίτλος	7
3.2 Περίληψη	7
3.3 Πίνακας Περιεχομένων	7
3.4 Εισαγωγή	7
3.5 Ανάπτυξη (Κύρια κεφάλαια της εργασίας)	8
3.6 Συμπεράσματα	8
3.7 Προτάσεις	9
3.8 Βιβλιογραφία	9
3.9 Παραρτήματα	10
Κεφάλαιο 4 ^ο : Χαρακτηριστικά γραφής Επιστημονικού Κειμένου	11
4.1 Συντομία (οικονομία στο λόγο)	11
4.2 Ευκρίνεια	11
4.3 Ακρίβεια	11
4.4 Επαρκής Τεκμηρίωση	11
Συμπεράσματα	12
Προτάσεις	12
Βιβλιογραφία	13

Κεφάλαιο 1^ο : Εισαγωγή

Από το Σχολικό Έτος 2011-2012 για την Α΄ Λυκείου και από το Σχολικό Έτος 2012-2013 για την Β΄ Λυκείου, εισήχθη μια νέα διακριτή ενότητα του Προγράμματος Σπουδών με τίτλο «Ερευνητικές Εργασίες». Για το νέο αυτό «μάθημα» υπάρχουν οδηγίες του υπουργείου (Υπουργείο Παιδείας 2012) καθώς και στο βιβλίο του κ. Ματσαγγούρα. (Ματσαγγούρας Η. 2011). Και στους δυο αυτούς οδηγούς υπάρχει εκτενής αναφορά για τον τρόπο υλοποίησης του προγράμματος τόσο από διοικητικής όσο και από παιδαγωγικής σκοπιάς. Σε κανέναν από τους δύο όμως δεν αναφέρονται σαφείς οδηγίες προς τους μαθητές για το πώς να γράψουν μια εργασία ως τελικό προϊόν της έρευνάς τους, με βάση την επιστημονική μεθοδολογία για τη συγγραφή των εργασιών. Η επισκόπηση των ερευνητικών εργασιών του σχ. έτ. 2011-2012 που ανήρτησαν στο διαδίκτυο οι μαθητές του 6^{ου} ΓΕΛ Καβάλας (αλλά και άλλων λυκείων της χώρας) έδειξε ότι στην πλειοψηφία τους οι τελικές γραπτές εργασίες δεν ακολούθησαν καμία επιστημονική μεθοδολογία αλλά, τόσο στη μορφή όσο και στη δομή, η κάθε μια γράφτηκε με βάση την προσωπική αντίληψη της ομάδας συγγραφής.

Η παρούσα εργασία εστιάζεται ακριβώς σ αυτό το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές όταν έρθει η στιγμή να αποτυπώσουν τα ερευνητικά τους αποτελέσματα και στόχος της είναι να αποτελέσει ένα χρήσιμο οδηγό στο στάδιο αυτό. Αναλυτικότερα απαντά σε ερωτήματα που προκύπτουν όπως:

- Πρέπει η εργασία να έχει συγκεκριμένη μορφή και αν ναι, ποια είναι αυτή;
- Ποια δομή πρέπει να έχει η εργασία;
- Πως γράφεται η βιβλιογραφία και οι βιβλιογραφικές αναφορές;
- Τι πρέπει να προσέχει κάποιος στο λόγο του όταν γράφει επιστημονικό κείμενο;

Για να απαντηθούν οι ερωτήσεις αυτές, έγινε βιβλιογραφική έρευνα (κυρίως διαδικτυακή) σε αντίστοιχους πανεπιστημιακούς οδηγούς που αφορούσαν πτυχιακές εργασίες, διατριβές κ.λ.π. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής απλοποιήθηκαν ώστε να είναι κατάλληλα για το επίπεδο των μαθητών του Λυκείου και αναπτύχθηκαν αναλυτικά σε τρία βασικά κεφάλαια:

Μορφή Εργασίας, Δομή Εργασίας και Χαρακτηριστικά Γραφής Επιστημονικού Κειμένου.

Η ίδια δε η εργασία συγγράφηκε ακολουθώντας τα αποτελέσματα της έρευνας και τηρώντας τις οδηγίες που δίνει ώστε να αποτελέσει αυτοαναφορικό παράδειγμα για το πώς γράφεται μια εργασία.

Κεφάλαιο 2^ο : Μορφή Εργασίας

Μια εργασία δεν κρίνεται μόνο από το ουσιαστικό περιεχόμενό της. Η συνεπής τήρηση των κανόνων της μορφής και η τάξη στην εμφάνιση αποτελεί επίσης σοβαρό κριτήριο μιας επιστημονικού χαρακτήρα εργασίας.

Όσο αφορά, τη μορφή, οι ερευνητικές εργασίες πρέπει να ακολουθούν τους παρακάτω κανόνες:

2.1 Κείμενο

Το γραπτό μέρος της εργασίας πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

σελίδα: Α4, αρίθμηση σελίδων

διάστημα γραμμών (διάστιχο): 1,5

περιθώρια: 2,5 εκατοστά (επάνω, κάτω, δεξιά και αριστερά).

παράγραφος: στοιχημένη (justify).

γραμματοσειρά: η προτιμώμενη γραμματοσειρά είναι Times ή Times New Roman μέγεθος 12 για το κείμενο και 16 και 14 για τους τίτλους των κεφαλαίων και υποκεφαλαίων αντίστοιχα.

2.2 Εξωτερικό φύλλο

Θα πρέπει να αναγράφονται τα εξής στοιχεία:

- Γενικό Λύκειο Νικήσιανης (μέγεθος 16)
- <σχολικό έτος- τετράμηνο> (μέγεθος 16)
- <τίτλος της εργασίας> (μέγεθος 18)
- <ονόματα μαθητών τάξη > (μέγεθος 12)
- <όνομα των υπεύθυνων καθηγητών> (μέγεθος 12)
- Νικήσιανη, <μήνας, έτος> (μέγεθος 14)

Το κείμενο της εργασίας πρέπει να κατατεθεί σε έντυπη μορφή και σε ηλεκτρονική μορφή (αρχείο H/Y).

2.3 Παραπομπές στη βιβλιογραφία

Όταν παραφράζονται τα λόγια κάποιου άλλου (όπως συμβαίνει εδώ) η αναφορά γίνεται με το όνομα του συγγραφέα ή των συγγραφέων και την ημερομηνία έκδοσης μέσα σε παρένθεση (Παναγιωτακόπουλος, 2009).

«Αν χρησιμοποιήσουμε αυτολεξεί μια ξένη φράση (όπως συμβαίνει εδώ), θα πρέπει να τη γράψουμε σε εισαγωγικά και θα πρέπει να προηγείται ή να ακολουθεί η παραπομπή στην πηγή της. Αυτό το κείμενο τότε, μπορεί να έχει έκταση έως 10 γραμμές και δεν πρέπει να το επαναλάβουμε περισσότερες από μία έως δύο φορές στην εργασία. Στην περίπτωση που αντιγραφεί μέρος και όχι ολόκληρη φράση, στο τμήμα αυτό τότε θα πρέπει να προηγούνται ή να έπονται τρεις τελείες (...), ανάλογα με τον τρόπο τεμαχισμού του» (Παναγιωτακόπουλος, 2009).

2.4 Εικόνες, Σχεδιαγράμματα, Γραφήματα, Πίνακες

Εικόνες, σχεδιαγράμματα, γραφήματα, πίνακες πρέπει να είναι ενταγμένα στο κείμενο να συνοδεύονται με λεζάντα και να είναι αριθμημένα. Η λεζάντα βρίσκεται κάτω σε διαφορετική και μικρότερου μεγέθους γραμματοσειρά από αυτήν του κειμένου. Ο αριθμός μπαίνει πριν από το κείμενο της λεζάντας.

Στη ροή του κειμένου, για την αναφορά π.χ. σε μία εικόνα, πρέπει να χρησιμοποιείται ο τίτλος της και σε παρένθεση ο αριθμός της εικόνας (Ιόνιο Παν/μιο Τμήμα Τεχνών Ήχου & Εικόνας, 2009).

Κεφάλαιο 3^ο : Δομή Εργασίας

Σε συνεννόηση με τους υπεύθυνους καθηγητές αποφασίζεται η δομή μιας εργασίας. Ενδεικτικά, όμως, μία εργασία μπορεί να έχει την εξής δομή:

3.1 Τίτλος

Ο τίτλος πρέπει να εκφράζει σύντομα αλλά με την μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια το ακριβές αντικείμενο της εργασίας. Προαιρετικά συμπληρωματικός υπότιτλος εμβαθύνει ή εξειδικεύει το θέμα που δηλώνεται στον τίτλο.

3.2 Περίληψη

Περιγράφεται συνοπτικά όλο το περιεχόμενο της εργασίας (50-200 λέξεις). Συνιστάται να γράφεται μετά την ολοκλήρωση της πρώτης, τουλάχιστον, μορφής της εργασίας.

3.3 Πίνακας Περιεχομένων

Εμπεριέχει όλους τους τίτλους – υπότιτλους των κεφαλαίων της εργασίας (από την Εισαγωγή έως την Βιβλιογραφία και τα Παραρτήματα) και την αντίστοιχη σελίδα.

3.4 Εισαγωγή

Η εισαγωγή είναι το πρώτο Κεφάλαιο της Εργασίας (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή). Έχει σαν σκοπό να κατατοπίσει τον αναγνώστη για τα κύρια σημεία της εργασίας.

Περιλαμβάνει τα εξής (Ιόνιο Παν/μιο Τμήμα Τεχνών Ήχου & Εικόνας 2009):

- **Αντικείμενο**

Δίνεται το αντικείμενο της εργασίας (δηλ. το θέμα προς εφαρμογή, έρευνα, μελέτη κλπ).

- **Πεδίο εφαρμογής**

Περιγράφεται το πεδίο στο οποίο εντάσσεται το αντικείμενο της εργασίας.

- **Στόχος της εργασίας**

Περιγράφεται ο τελικός στόχος της εργασίας

- **Ορισμοί**

Δίνονται ορισμοί και επεξηγήσεις των βασικών εννοιών στις οποίες στηρίζεται η εργασία.

- **Μεθοδολογία**

Περιγράφονται οι αρχές της μεθοδολογίας της εργασίας και γίνεται αναφορά στα υπό εξέταση στοιχεία και στις χρησιμοποιούμενες μεθόδους (βιβλιογραφική έρευνα, διαδικτυακή έρευνα, συνεντεύξεις, στατιστική έρευνα/εργαλεία, μελέτες περίπτωσης, πειράματα, κλπ). Ειδικότερα, για να βοηθηθεί ο αναγνώστης να αντιληφθεί την επιχειρηματολογία της εργασίας, γίνεται σύντομη αναφορά στα επί μέρους θέματα που πρέπει να αναπτυχθούν, κατά σειρά. Κάθε ξεχωριστό θέμα μπορεί να αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο, στοιχειοθετώντας έτσι τον αριθμό των κεφαλαίων που θα αποτελούν το κύριο μέρος (ανάπτυξη) της εργασίας.

3.5 Ανάπτυξη (Κύρια κεφάλαια της εργασίας)

Η ανάπτυξη περιλαμβάνει όσα **κεφάλαια** χρειάζονται για την άρτια και ολοκληρωμένη περιγραφή. Κάθε κεφάλαιο εστιάζει ως επί το πλείστον σε ένα σημείο, ή σε ένα επί μέρους θέμα, ή διαδικασία, ή ολοκληρωμένο επιχείρημα, ή ένα πείραμα, ή μία μελέτη περίπτωσης κλπ.

3.6 Συμπεράσματα

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της εργασίας, που προκύπτουν από τα αποτελέσματα των κεφαλαίων της ανάπτυξης.

Τα Συμπεράσματα, δεν είναι μία σύνοψη των ήδη γραφέντων όπως είναι η περίληψη. Τα Συμπεράσματα πρέπει να «**απαντούν**» στα ερωτήματα και στους στόχους που έχουν τεθεί στην Εισαγωγή (Ιόνιο Παν/μιο Τμήμα Τεχνών Ήχου & Εικόνας 2009). Συγκεκριμένα πρέπει να περιέχουν:

- Αναφορά στον τίτλο και στη σημασία του θέματος.
- Υπενθύμιση των ερωτημάτων που έχουν τεθεί.
- Συμπεράσματα/απαντήσεις σχετικά με τα ερωτήματα της έρευνας.
- Αξιολόγηση για το κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι της Εργασίας.

Τα Συμπεράσματα, λόγω της δυσκολίας τους, συνιστάται να γράφονται μετά την ολοκλήρωση της πρώτης, τουλάχιστον, μορφής της εργασίας.

3.7 Προτάσεις

Είναι το τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας στο οποίο προτείνεται όποια μελλοντική ανάπτυξη για να επιτευχθεί μία σε βάθος ολοκλήρωση του θέματος της Εργασίας. Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνεται στην εργασία μόνο στην περίπτωση που προκύπτει ότι ο συνολικός στόχος της εργασίας δεν έχει ολοκληρωθεί, ή ότι από τα αποτελέσματα της εργασίας διαφαίνεται ότι χρειάζεται συμπληρωματική έρευνα στην θεματική περιοχή της εργασίας.

3.8 Βιβλιογραφία

Η λίστα βιβλιογραφικών αναφορών (References) περιέχει όλες εκείνες τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν και εμπεριέχονται στην εργασία. Σε αντίθεση, η βιβλιογραφία (Bibliography) είναι μια προαιρετική λίστα από πηγές, οι οποίες αν και μελετήθηκαν και συνέβαλαν στη δημιουργία άποψης για το θέμα, τελικά μπορεί και να μην χρησιμοποιήθηκαν άμεσα στην εργασία (Βιβλιοθήκη ΤΕΙ Κρήτης χ.χ.).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν κατά καιρούς αναπτυχθεί διάφορα συστήματα βιβλιογραφικών αναφορών, τα οποία διαφέρουν ως προς τον τρόπο με τον οποίο δομείται και παρουσιάζεται η βιβλιογραφική πληροφορία. Για παράδειγμα, κάποια από αυτά τα συστήματα είναι τα: APA (American Psychological Association), Chicago B. ή Numeric, Harvard, MLA (Modern Language Association), υποσέλιδες υποσημειώσεις κ.ά. Όλα τα συστήματα βιβλιογραφικών

αναφορών παρέχουν τις ίδιες πληροφορίες όπως όνομα συγγραφέα, τίτλος, τόπος έκδοσης και εκδότης, αλλά το καθένα έχει τις δικές του ξεχωριστές απαιτήσεις.

Όταν δεν αναφέρεται το έτος έκδοσης τότε χρησιμοποιείται είτε η χρονολογία του copyright είτε μέσα σε παρένθεση η συντομογραφία (χ.χ.) =(χωρίς χρονολογία).

Σε κάποια έργα όπως λεξικά, εγκυκλοπαίδειες, εγκυκλίους υπουργείων κ.λ.π., είναι δύσκολο να εντοπιστεί ποιος είναι ο συγγραφέας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι βιβλιογραφικές αναφορές οργανώνονται αλφαβητικά με βάση τον τίτλο του έργου ή της σειράς (π.χ.) ή ακόμη και με βάση ένα συλλογικό όργανο στο ρόλο του συγγραφέα.

Οι αναφορές σε πηγές του Διαδικτύου γίνονται παρέχοντας όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες (συγγραφέας, ημερομηνία, τίτλος κτλ). Αναφέρονται το URL και η ημερομηνία πρόσβασης της συγκεκριμένης σελίδας.

Για τις βιβλιογραφικές αναφορές πρέπει να ακολουθείται ένα από τα διεθνώς διαδεδομένα πρότυπα. Όσον αφορά το περιεχόμενο και τον τρόπο παράθεσης της βιβλιογραφίας, έντυπης ή ηλεκτρονικής (διαδίκτυο), είτε στις παραπομπές είτε στο τέλος (παράθεση Βιβλιογραφίας) αυτό που απαιτείται από τους μαθητές είναι να ακολουθούν με συνέπεια έναν ενιαίο τρόπο αναφοράς στις παραπομπές και στη βιβλιογραφία.

3.9 Παραρτήματα

Κάθε ένα παράρτημα έχει τίτλο (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: <τίτλος>) και εμπεριέχει πίνακες, αποτελέσματα πειραμάτων, βίντεο, φωτογραφίες, καλλιτεχνικό έργο, λίστα συντομογραφιών κλπ.

Κεφάλαιο 4^ο : Χαρακτηριστικά γραφής Επιστημονικού Κειμένου

Όπως αναλύεται στον οδηγό για τη συγγραφή εργασιών (Ιόνιο Παν/μιο Τμήμα Τεχνών Ήχου & Εικόνας 2009) το επιστημονικό κείμενο πρέπει να χαρακτηρίζεται από:

4.1 Συντομία (οικονομία στο λόγο)

Να αποφεύγονται περιττές εκφράσεις-προτάσεις. Πριν γράψει κάποιος μια πρόταση ας αναρωτηθεί: 1^{ον}: Ποια συγκεκριμένη πληροφορία δίνει η πρόταση αυτή 2^{ον}: Πως μπορεί να τεκμηριωθεί η πληροφορία με επιχειρήματα, σχόλια ή παραδείγματα.

Η οικονομία επιτυγχάνεται, με την επεξεργασία του κειμένου και προϋποθέτει ευχέρεια ή εξάσκηση στη χρήση του λόγου.

4.2 Ευκρίνεια

Απλή συντακτική δομή, μικρές προτάσεις και παραδείγματα συμβάλλουν στην ευκρίνεια μιας εργασίας.

4.3 Ακρίβεια

Αποφυγή γενικόλογων εκφράσεων, όπως «πράγμα», «κάτι» κλπ. Χρήση συγκεκριμένων όρων και ειδικά της αντίστοιχης επιστημονικής ορολογίας.

4.4 Επαρκής Τεκμηρίωση

Οι θέσεις που αναφέρονται στο κείμενο πρέπει να τεκμηριώνονται:

α) με λεκτικά επιχειρήματα ως αποτέλεσμα λογικής επιχειρηματολογίας (επαγωγής, απαγωγής εις άτοπον κ.λ.π). ή με εικόνες, με παραδείγματα ή συγκεκριμένες πληροφορίες (π.χ. με χρήση μαθηματικής λογικής), β) με παραπομπές στη βιβλιογραφία.

Συμπεράσματα

Η νέα διακριτή ενότητα του Προγράμματος Σπουδών στο Λύκειο με τίτλο «Ερευνητικές Εργασίες» έχει σαν σκοπό να εισάγει τους μαθητές στον κόσμο της επιστημονικής έρευνας της οποίας ένα από τα πιο σημαντικά στάδια είναι το τελευταίο, δηλαδή η καταγραφή των αποτελεσμάτων της έρευνας αυτής σε μια εργασία μέσω της οποίας κοινοποιούνται στον υπόλοιπο κόσμο. Όπως έδειξε η βιβλιογραφική έρευνα, μια επιστημονική εργασία δεν γράφεται με βάση την προσωπική αντίληψη του συγγραφέα της αλλά ακολουθώντας κανόνες που θέσπισε η παγκόσμια επιστημονική κοινότητα. Κανόνες τους οποίους δε φάνηκε να γνωρίζουν και να τηρούν οι μαθητικές ομάδες ερευνητικών εργασιών του σχ. έτους 2011-2012.

Οι κανόνες αυτοί αφορούν τη **μορφή της εργασίας** (σελιδοποίηση, γραμματοσειρές, παραπομπές στη βιβλιογραφία, εισαγωγή εικόνων, πινάκων κ.α.), τη **δομή της εργασίας** (από την περίληψη και την εισαγωγή μέχρι τα συμπεράσματα και τη βιβλιογραφία) καθώς και τα **χαρακτηριστικά γραφής του Επιστημονικού Κειμένου** (συντομία, ευκρίνεια, ακρίβεια, τεκμηρίωση). Φυσικά δεν είναι अपарέγκλιτοι. Άλλωστε, όπως έδειξε και η βιβλιογραφική έρευνα, υπάρχουν διάφορες παραλλαγές των κανόνων-οδηγιών τόσο για τη μορφή όσο και για τη δομή μιας εργασίας. Όλοι όμως ακολουθούν την ίδια βασική φιλοσοφία και επιστημονική καθαρότητα.

Όλοι οι ανωτέρω κανόνες προσαρμόστηκαν στο επίπεδο των μαθητών του Λυκείου και αναπτύχθηκαν στα αντίστοιχα κεφάλαια της εργασίας. Έτσι, οι μαθητές, όταν ολοκληρώσουν την έρευνά τους και φτάσουν στο τελευταίο στάδιο, αυτό της συγγραφής της εργασίας, θα έχουν ένα συνοπτικό οδηγό για το έργο τους αυτό. Επιπλέον, ο τρόπος που γράφτηκε το παρόν, σαν αυτοαναφορικό παράδειγμα, θα συμβάλει ακόμη περισσότερο στην κατανόηση για το πώς γράφεται μια ερευνητική εργασία.

Προτάσεις

Η παρούσα εργασία δεν είναι δυνατόν να καλύψει το φάσμα και τις ιδιαιτερότητες όλων των εργασιών που μπορεί να προκύψουν (π.χ. μιας πειραματικής εργασίας). Επίσης, δεν καλύπτει όλα τα συστήματα των βιβλιογραφικών αναφορών και της βιβλιογραφίας. Περαιτέρω έρευνα

στις ιδιαιτερότητες εργασιών διαφόρων τύπων, αλλά και στα διεθνή βιβλιογραφικά συστήματα μπορεί να οδηγήσει στη συγγραφή πιο εξειδικευμένων οδηγιών.

Βιβλιογραφία

Eco U. (1994), *Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία*, Αθήνα: Νήσος

Βιβλιοθήκη ΤΕΙ Κρήτης, (χ.χ.), *Οδηγός σύνταξης βιβλιογραφικών αναφορών*, Ανακτήθηκε 08/09/2012 από <http://www.lib.teiher.gr>

Ιόνιο Παν/μιο Τμήμα Τεχνών Ήχου & Εικόνας (2009), *Οδηγός για τη Συγγραφή Εργασιών*, Κέρκυρα, Ανακτήθηκε 08/09/2012 από <http://avarts.ionio.gr>

Ματσαγγούρας Η. (2011), *Η Καινοτομία των Ερευνητικών Εργασιών στο Νέο Λύκειο*. Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα: ΟΕΔΒ

Παναγιώτου Χ. (2009), *Η Συγγραφή μιας Ακαδημαϊκής Εργασίας*, Πάτρα, Ανακτήθηκε 08/09/2012 από <http://projectlyk.blogspot.gr>

Υπουργείο Παιδείας (2012), *Οδηγίες για την ερευνητική εργασία στην Α' και Β' Λυκείου σχ. έτος 2012 2013*, Ανακτήθηκε 06/09/2012 από <http://www.minedu.gov.gr>